

Заросило Володимир Олексійович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-6935-5449

ПИТАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ЗМІНИ ФУНКЦІЙ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ЗАМІНИ ЇЇ НА ВІЙСЬКОВУ ПОЛІЦІЮ

У статті зазначається, що в Україні, як і більшості держав світу, питання забезпечення правопорядку покладено на Національну поліцію. Саме Національна поліція має досить широкі повноваження у сфері забезпечення публічного порядку та публічної безпеки. Для здійснення завдань з охорони публічного порядку та публічної безпеки Національна поліція має відповідні повноваження, визначені в законодавстві України.

Зроблено висновок щодо необхідності створення системи військової юстиції та військової поліції як її головного органу.

Ключові слова: Збройні Сили України, військова служба правопорядку, військова поліція, правопорядок, система забезпечення правопорядку у Збройних Силах України, військові суди, військові прокуратури, розслідування кримінальних правопорушень військовослужбовців.

Проблеми щодо організації роботи військової служби правопорядку вже розглядалися в науковій літературі. Дослідники доводили, що питання військової юстиції, діяльності військової поліції є досить важливим і наводили приклади багатьох країн світу, де система військової поліції працює досить ефективно [1]. Інші дослідники розглядали окремі аспекти діяльності військової служби правопорядку [2, 3, 5] та надавали пропозиції стосовно підвищення ефективності її діяльності.

Найбільш повно питання діяльності військової служби правопорядку було висвітлено у дисертаційному дослідженні Ринажевського Б.М. «Адміністративно-правове регулювання діяльності військової служби правопорядку у Збройних силах України», захищеному у 2010 році [4]. У ньому висвітлено всі аспекти діяльності військової служби правопорядку, її функції, завдання, форми і методи діяльності, проблеми і напрями їх усунення.

Автором уперше проведено класифікацію функцій діяльності військової служби правопорядку, зокрема було виокремлено основні, загальні, спеціальні та додаткові. Разом з тим, наголошено, що вже за наявності системи військової юстиції необхідно було чітко визначити питання надання військовослужбовцям військової служби правопорядку функцій проведення розслідування, а також функцій проведення форм і методів оперативно-розшукової діяльності.

© Zarosylo Volodymyr, 2023

На сьогодні питання про діяльність військової служби правопорядку розглядається в аспекті заміни військової служби правопорядку на військову поліцію, а також відновлення інституту військової юстиції у Збройних Силах України.

Депутатами Верховної Ради України двічі вносилися проекти закону України «Про військову поліцію», проте вони не були прийняті [6, 7]. Незважаючи на війну, яку веде російська федерація проти України, та необхідність більш чіткого визначення контролю за військовослужбовцями Збройних Сил України зазначені питання не вирішуються.

Після отримання незалежності в Україні (як спадок від системи юстиції в цілому) у Збройних Силах України існувала система військової юстиції, яка включала військові прокуратури, військові трибунали та проводила відповідні заходи стосовно попередження і розкриття злочинів, які було вчинено у Збройних Силах України. При цьому низку наукових публікацій було присвячено саме аспектам удосконалення діяльності військової юстиції [9].

У 1993 році, відповідно до постанови Верховної Ради України, військові трибунали було перейменовано на військові суди [8]. Проте поступово система військової юстиції була знищена. У 2013 році (як тоді було заявлено) у зв'язку з тим, що армія нам не потрібна, адже немає з ким воювати, військова юстиція була розформована.

Для підтримання правопорядку у Збройних Силах України було створено Військову службу правопорядку [10].

При цьому слід зазначити, що цей правоохоронний орган певною мірою поєднує у своїй діяльності функції поліції та охоронного відомства.

У Законі України «Про військову службу правопорядку» досить різнопланово сформульовано основні функції цієї служби. Основними завданнями, відповідно до Закону, визначені такі:

- встановлення причин умов та обставин кримінальних та інших правопорушень, які вчиняються у Збройних Силах України;
- проведення розшуку осіб, які без відповідного дозволу залишили військові частини;
- здійснення заходів щодо профілактики вчинення правопорушень у системі Збройних Сил України;
- участь в охороні військових об'єктів;
- забезпечення громадського порядку у місцях, де розташовані військові частини;
- здійснення заходів щодо попередження розкрадання майна Збройних Сил України;
- здійснення заходів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху транспортних засобів, які керуються військовими;
- утримання осіб, щодо яких прийнято рішення щодо їх перебування на гауптвахтах;
- здійснення заходів щодо виконання кримінальних покарань стосовно військовослужбовців, які засуджені і мають проходити службу у дисциплінарних батальйонах;
- здійснення заходів щодо надання допомоги відповідним органам, які здійснюють заходи з оперативно-розшукової діяльності;
- здійснення заходів щодо надання допомоги органам досудового розслідування, а також судів;
- здійснення заходів стосовно протидії диверсіям та терористичним актам, які можуть здійснюватися на військових об'єктах;

© Zarosylo Volodymyr, 2023

- організація супроводження та охорона військовополонених у спеціальних таборах.

Навіть поверхневий аналіз цих завдань показує, що функції Військової служби правопорядку досить обмежені та розпорошені. Передусім у питаннях попередження кримінальних правопорушень та злочинів військовослужбовці Військової служби правопорядку повинні мати відповідну інформацію про те, що зазначені злочини і правопорушення готуються чи відбуваються. Разом з тим, військовослужбовці Військової служби правопорядку не можуть використовувати форми і методи оперативно-розшукової діяльності, а тільки надавати допомогу органам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також розслідування кримінальних правопорушень та злочинів.

Звичайно, про ефективність зазначеної діяльності мова йти не може. Водночас на військовослужбовців Військової служби правопорядку покладено завдання охорони і конвоювання військовополонених, що не є пріоритетом у діяльності військової поліції зарубіжних країн.

Разом з тим, слід зазначити, що виникає певний незрозумілий аспект у діяльності Військової служби правопорядку. Як зазначено в законодавстві, військовослужбовці Військової служби правопорядку здійснюють контроль за дотриманням Правил дорожнього руху військовослужбовцями, які керують транспортними засобами, що належать до Збройних Сил України.

Проте незрозуміло, хто приймає рішення про накладення адміністративного стягнення на водіїв військовослужбовців, адже в цілому питання накладення стягнення в Україні у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху покладено на Національну поліцію. Проте працівники Національної поліції не мають юрисдикції притягати до відповідальності військовослужбовців.

У разі виявлення порушень працівники Національної поліції складають відповідні протоколи і направляють їх до керівництва військових частин, а командири військових частин вирішують питання про притягнення порушників до відповідальності.

При цьому зазначена відповідальність здебільшого є дисциплінарною. Вирішити питання про притягнення військовослужбовців, які вчинили адміністративні правопорушення, може бути можливим із уведенням системи військових судів, про які писав Бобров Ю. А. [11].

Автор загалом досить правильно акцентує питання про притягнення до відповідальності військовослужбовців, не тільки адміністративної, а й кримінальної. Стосовно притягнення військовослужбовців за вчинені кримінальні правопорушення ним проведено детальний аналіз і доведено, що близько 30% справ, які розглядалися у так званих цивільних судах, мають певні проблеми, а рішення скасовані.

Таким чином, на сьогодні назріла необхідність заміни військової служби правопорядку військовою поліцією і надання військовослужбовцям військової поліції відповідних повноважень, тобто:

- проведення оперативно-розшукової діяльності з метою виявлення, припинення, а також попередження кримінальних правопорушень та злочинів;
- надання можливості проводити досудове розслідування та готувати відповідні матеріали для розгляду в судах, особливо під час дії військового стану та нападу Російської Федерації. Зазначені пропозиції також висловлювалися в окремих дослідженнях [12].

© Zarosylo Volodymyr, 2023

- зменшення повноважень Військової служби правопорядку, а також у майбутньому – Військової поліції, у питаннях охорони місць утримання військовослужбовців, позбавлених волі, та військовополонених, створення спеціальної служби, яка б опікувалася зазначеними питаннями.

Разом з тим, аналіз проєктів законів про Військову поліцію свідчить, що вони в переважній більшості були підготовлені непрофесійно. З метою підготовки відповідного та дієвого законопроєкту, мабуть, необхідно передусім запросити для його підготовки працівників Військової служби правопорядку та вчених, які займаються питаннями правопорядку у Збройних силах України.

На основі проведеного дослідження можна запропонувати такі висновки:

- з метою більш ефективної діяльності у сфері підтримання відповідного рівня правопорядку у Збройних Силах України перш за все слід вирішувати питання про відновлення військової юстиції, тобто створення відповідної системи військових прокуратур, військових судів та військової поліції;
- при підготовці проєкту закону про Військову поліцію слід врахувати досвід зарубіжних країн, адже є чимало країн, де військова поліція діє упродовж десятироків;
- головними напрямками у сфері підготовки законопроєктів стосовно Військової поліції слід вважати саме напрями повноважень та підпорядкування військовослужбовців Військової поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беланюк М.В. Система військової юстиції США: досвід для України. Інформація і право. 2022. № 3(42). С. 110–118.
2. Ковалів М.В., Дроздова І.В. Діяльність Військової служби правопорядку в Збройних Силах України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2016. Вип 2. С. 208–216.
3. Котляренко О. Військова служба правопорядку – суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави. Вісник національної академії прокуратури України. 2013. №1. С. 116–121.
4. Ринажевський Б.М. Адміністративно-правове регулювання діяльності військової служби правопорядку у Збройних силах України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12. 00. 07. Харків: ХНУВС, 2010. 355 с.
5. Поляков С.Ю. Адміністративно-правові засади забезпечення законності та правопорядку у Збройних Силах України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2013. 40 с.
6. Проєкт Закону про військову поліцію. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53648 (дата звернення: 11.04.2023).
7. Проєкт Закону про військову поліцію. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73774 (дата звернення: 11.04.2023).
8. Про перейменування військових трибуналів України у військові суди України і продовження повноважень їх суддів: постанова Верховної Ради України від 3 лютого 1993 року № 2979-ХІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 15. Ст. 135.
9. Ковальчук І. Проблеми удосконалення правового регулювання діяльності військових прокуратур в Україні. Історико-правовий часопис. 2015. № 1(5). С. 51–55.
10. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 7 березня 2002 року № 3099-ІІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2002. № 32. Ст. 225.

© Zarosylo Volodymyr, 2023

11. Бобров Ю.О. Адміністративно-правові засади створення та діяльності військових судів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2019. 207 с.

12. Бобров Ю.О. Проблеми правосуддя під час воєнного конфлікту на Сході України та гібридної війни. *Публічне право*. 2017. № 4 (28).

REFERENCES

1. Belaniuk M.V. (2022). Systema viiskovoi yustyttsii SSHA: dosvid dlia Ukrainy. "The US military justice system: experience for Ukraine". *Information and Law*. №. 3(42). P. 110–118 [in Ukrainian].

2. Kovaliv M.V., Drozdova I.V. (2016). Diialnist Viiskovoi sluzhby pravoporiadku v Zbroinykh Sylakh Ukrainy. "Activities of the Military Service of Law and Order in the Armed Forces of Ukraine". *Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. Legal Series*. Issue 2. P. 208–216 [in Ukrainian].

3. Kotliarenko O. (2013). Viiskova sluzhba pravoporiadku – subiekt realizatsii pravookhoronnoi funktsii derzhavy. "The military service of law and order is the subject of implementation of the law enforcement function of the state". *Bulletin of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine*. №. 1. P. 116–121 [in Ukrainian].

4. Rynazhevskiy B.M. (2010). Administratyvno-pravove rehuliuвання diialnosti viiskovoi sluzhby pravoporiadku u Zbroinykh sylakh Ukrainy. "Administrative and legal regulation of the activities of the military service of law and order in the Armed Forces of Ukraine": dissertation ... Doctor of Juridical Sciences: 12.00.07. Kharkiv: KhNUA. 355 p. [in Ukrainian].

5. Poliakov S.Yu. (2013). Administratyvno-pravovi zasady zabezpechennia zakonnosti ta pravoporiadku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. "Administrative – legal principles of ensuring legality and law, order in the Armed Forces of Ukraine": autoref. ... Doctor of Juridical Sciences: 12.00.07. Kharkiv. 40 p. [in Ukrainian].

6. Proiekt zakonu pro viiskovu politsiu. "Draft law on military police". URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53648. (Date of Application: 11.04.2023) [in Ukrainian].

7. Proiekt zakonu pro viiskovu politsiu. "Draft law on military police". URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73774. (Date of Application: 11.04.2023) [in Ukrainian].

8. Pro pereimenuvannia viiskovykh trybunaliv Ukrainy u viiskovi sudy Ukrainy i prodovzhennia povnovazhen yikh suddiv. "On renaming the military tribunals of Ukraine into military courts of Ukraine and extending the powers of their judges": Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated February 3, 1993 №. 2979-XII. *Information of the VVR of Ukraine*. 1993. №. 15. Art. 135 [in Ukrainian].

9. Kovalchuk I. (2015). Problemy udoskonalennia pravovoho rehuliuвання diialnosti viiskovykh prokuratur v Ukraini. "Problems of improving the legal regulation of military prosecutors' activities in Ukraine". *Historical and legal journal*. №. 1(5). P. 51–55 [in Ukrainian].

10. Pro Viskovu sluzhbu pravoporiadku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. "On the Military Service of Law and Order in the Armed Forces of Ukraine": Law of Ukraine dated March 7, 2002 №. 3099-III. *Information of the VVR of Ukraine*. 2002. №. 32. Art. 225 [in Ukrainian].

11. Bobrov Yu.O. (2019). Administratyvno-pravovi zasady stvorennia ta diialnosti viiskovykh sudiv v Ukraini. "Administrative and legal principles of the creation and operation of military courts in Ukraine": diss. ... Candidate of Juridical Sciences: 12.00.07. K. 207 p. [in Ukrainian].

12. Bobrov Yu.O. (2017). Problemy pravosuddia pid chas voiennoho konfliktu na Skhodi Ukrainy ta hibrydnoi viiny. "Problems of justice during the military conflict in the East of Ukraine and the hybrid war". *Public Law*. №. 4 (28) [in Ukrainian].

Zarosylo Volodymyr,

Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Chief of the Department of the Educational and Scientific Institute of Law. Prince
Vladimir the Great of the Interregional Academy of Personnel Management,
Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-6935-5449

THE QUESTION OF THE NECESSITY OF CHANGING THE FUNCTIONS OF THE MILITARY LAW ENFORCEMENT SERVICE OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE AND REPLACING IT BY THE MILITARY POLICE

The system of ensuring law and order in society consists of various law enforcement agencies. Law enforcement is defined as the process of ensuring the safety of citizens and society in everyday life.

In Ukraine, as in most countries of the world, the issue of ensuring law and order is entrusted to the National Police. The National Police has quite wide powers in the field of public order and security. In order to carry out the tasks of maintaining public order and security, the National Police has the powers defined by the legislation of Ukraine.

However, the National Police has no jurisdiction over the maintenance of public order and public safety on the territory of military units and garrisons. The specified territories are under the jurisdiction of the military law enforcement service, which was created in the Armed Forces of Ukraine in 2002.

At the same time, today, during the full-scale aggression of the Russian Federation in Ukraine, there are quite controversial questions regarding the system of the military service of law and order, its powers and activities. This service was created to restore order in peacetime. In addition, during the period of establishing the military law enforcement service, Ukraine had a system of military justice, that is, a military prosecutor's office and military courts.

Today, military justice is practically absent in Ukraine, and the military law enforcement service is entrusted with most of the powers that are not inherent to it in principle.

The legislation of Ukraine stipulates that the military law enforcement service must identify the causes and conditions, as well as the circumstances of criminal and other offenses committed in military units, as well as at military facilities. However, it is necessary to use not only open forms and methods of activity to identify the reasons and conditions for the commission of such offenses.

The National Police has the right to use the forms and methods of investigative activity, which helps it to act more effectively. To some extent, the question of using the forms and methods of investigative activity is entrusted to the State Bureau of Investigations, but the State Bureau of Investigations also has a number of functions and tasks.

In addition, the military service of law and order is assigned the task of searching for persons who voluntarily left the place of service. Taking into account the small number of

© Zarosylo Volodymyr, 2023

members of the military law enforcement service and the limitations of the forms and methods of activity, the military law enforcement service acts ineffectively at the call of duty.

If we further analyze the tasks of the military law enforcement service, we will see that in order to fulfill all the defined tasks, this service must be sufficiently numerous. In addition, it must perform purely police functions in the field of compliance with the Traffic Rules by military personnel, as well as assist the relevant law enforcement agencies in the implementation of operational and investigative activities, conducting pre-trial investigations, etc.

In fact, it is quite problematic to carry out all the tasks assigned to the military service for the maintenance of law and order at this time. Ukrainian lawmakers twice proposed to pass a law on military police, but it remained pending. Furthermore, the issue of establishing a separate military justice body, which was disbanded in 2010, has not been resolved.

The purpose of this article is an analysis of the activities of the military law enforcement service and proposals for the creation of a system of military justice and the military police as its main body

Keywords: Armed Forces of Ukraine, military law enforcement service, military police, law and order, system of ensuring law and order in the Armed Forces of Ukraine, military courts, military prosecutor's offices, investigation of criminal offenses by military personnel.

Отримано 14.06.2023